

Prioriteti u oblasti ljudskih prava za 2000. godinu

Preporuke Upravnog odbora organizacija koje se bave pitanjima ljudskih prava Radnoj grupi za zastitu ljudskih prava

Ovim dokumentom Upravnog odbora organizacija koja se bave pitanjima ljudskih prava (HRSB), u koji ulaze predstavnici OHR-a, UNHCR-a, OSCE-a, OHCHR-a, UNMIBH-a i Vijeca Evrope, predlazu se prioriteti za 2000. godinu na pregled i usvajanje od strane Radne grupe za zastitu ljudskih prava (Human Rights Task Force – HRTF). Predloženi prioriteti predstavljaju rezultat detaljnih konsultacija izvršenih kroz Centar za koordinaciju u oblasti ljudskih prava (Human Rights Coordination Centre – HRCC) sa koordinacionim grupama iz oblasti zastite ljudskih prava, regionalnim radnim grupama i nevladinim organizacijama iz BiH.

Ovim dokumentom se koncizno odredjuju prioriteti za najkriticnije oblasti u 2000. godini. U vezi dodatnih materijala ili detalja u pogledu opsega ovih prioriteta, pogledati tri popratna dokumenta objedinjena od strane HRCC-a u sklopu Procesu HRTF-a, kojima se elaboriraju dole navedeni prioriteti: *Popratni dokument #1: Procjena i prioriteti Koordinacionih grupa HRSB-a; Popratni dokument #2: Procjena i prioriteti Regionalnih Radnih grupa za zastitu ljudskih prava; i Popratni document #3: Procjena i prioriteti nevladinih organizacija iz BiH.*

Uvod

Nakon cetiri godine medjunarodnog angazmana u Bosni i Hercegovini, najozbiljnije prijetnje fizickoj sigurnosti su eliminisane. Nastavlja se, medjutim, sa politickim opstrukcijama u skoro svakoj sferi, sto dovodi do ozbiljno reducirane sveukupne sigurnosti mnogih obicnih gradjana. Proces unaprijedjenja ljudskih prava se nalazi na kriticnoj tacki obnavljanje napora i energije se mora usmjeriti ka onim pitanjima na kojima se mogu postici opipljivi rezultati i koja ce biti znacajna i dovesti do poboljsanja zivotnih uslova svih gradjana BiH.

Zajednica organizacija iz oblasti ljudskih prava mora djelovati zdruzeno i nastupati odlucno, kao i uhvatiti se u kostac sa politickim opstrukcijama koje sprijecavaju primjenu sustinskih ljudskih prava na cjelokupnom teritoriju Bosne i Hercegovine. Zajednica mora nastaviti sa pružanjem pomoci u uspostavljanju pravnih okvira i struktura kojima se izgradjuje postivanje vladavine zakona. Nadalje, zajednica mora nastaviti sa jacanjem i obezbjedjivanjem mehanizama koji ce osigurati preuzimanje odgovornosti od strane domacih faktora za zastitu ljudskih prava, sto ce konacno dovesti do samoodrzivog mira.

Od sustinske je vaznosti eliminacija diskriminacije po bilo kojem nedozvoljenom osnovu. Gradjani BiH moraju ocekivati od svojih sluzbenika policije, sudstva ili upravnih organa da ih ne diskriminisu bez obzira na njihovu etnicku pripadnost, politicke stavove, vjeru ili pol. Svi dole navedeni prioriteti ce se provoditi u 2000. godini uzimajuci u obzir sadasnje oblike diskriminacije, i to sa ciljem njihovog konacnog uklanjanja.

Centralno pitanje u utvrdjivanju prioriteta za 2000. godinu mora biti oznacavanje i rjesavanje diskriminacije na osnovu polne pripadnosti. Clanovi HRSB-a su saglasni da obrate posebnu paznju na razvoj zakonodavstva i programa koji ce adekvatno uzeti u obzir potrebe i muskaraca i zena. Od sustinske je vaznosti da se kroz Koordinacionu grupu za jednakost polova u proces revizije zakonodavstva ukljuce strucnjaci za pitanja jednake zastupljenosti polova.

1. Odrziva buducnost u BiH: Istinska pravda za sve

Svi gradjani BiH, bez obzira da li su ostali na jednom mjesto tokom rata, ili su interno raseljena lica ili povratnici, su suoceni sa nizom pravnih i politickih prepreka koje im pricinjavaju poteskoce u svakodnevnom zivotu. Pocevsi od povrata imovine, preko prijave boravka i dobijanja licne karte, upisa djece u skolu, zaposljavanja, pa sve do dobijanja penzija, ponovnog prikljucivanja struje, vode ili

telefona – u svakom od ovih elemenata svakodnevnog života građani BiH se sukobljavaju sa maltretiranjem koje proizilazi iz zakona ili ponasanja organa vlasti. Ovo se narocito odnosi na povratnike, iz vecinskih ili manjinskih etnickih grupa, manjine koje su ostale i one koji su “politicki nepodobni”. U 1999. godini medjunarodna zajednica je poduzela korake kako bi se rijesilo svako od ovih medjusobno povezanih pitanja, s tim sto je samo u nekim slucajevima bila uspjesna, tako da je ostalo jos dosta posla u 2000. godini.

U oblasti povrata imovine, Visoki predstavnik je nametanjem vise od dvadeset zakona i Odluka uspostavio primarno zakonodavstvo kojim se osigurava pravo pojedinca na povrat imovine. Uklonjene su nedorecenosti u zakonu kojima su se prethodno sluzili opstrukcionista kako bi ustvari uskratili pravo na povratak, cime se omogucilo preusmjeravanje paznje sa pitanja vezanih za mijenjanje zakonodavstva na samu implementaciju. Komisije koje identifikuju visestruke korisnike stanova i imovinske komisije su na cjelokupnom teritoriju BiH postigle pocetni uspjeh u nekim regijama, dok je ucesce policije u delozacijama poboljsalo implementaciju u Sarajevu i na nekim drugim mjestima. Medjutim, sagledavajući cjelokupnu situaciju, mora se konstatovati da implementacija i dalje tece izrazito sporo, sa stopom izvršenih povrata stanova skoro manjom od 5% na teritoriju cijele BiH i cak sa jos nizom stopom u regijama sa vecinskim hrvatskim i srpskim stanovnistvom. Ovakvo stanje ozbiljno ugrozava mogucnosti za povratkom.

Povratak porodica sa djecom se jos vise ugrozava opstom diskriminacijom u sistemu obrazovanja. Osnovno i srednjoskolsko obrazovanje je etnicki podijeljeno, a integracija se sprijecava nacionalistickom retorikom na svim stranama. Mnoga djeca uce iz stranih udzbenika u kojima se nalaze krajnje uvredljivi tekstovi, a sirom zemlje se “skole” osnivaju po kucama posto se ne uspostavlja multietnicki sistem obrazovanja. Uprkos odredjenim uspjesima u 1999. godini, kao sto su vazni koraci koji su poduzeti kako bi se uvredljivi materijali izbrisali iz udzbenika, zadatak u 2000. godini i poslije nje je ogroman: osigurati da se djeci sirom BiH ponudi ne samo kvalitetno obrazovanje, vec i obrazovanje koje ce razvijati dugorocno pomirenje i mogucnost odrzivog mira.

Slicno tome, posto se pojedinci i porodice vracaju ili nastavljaju zivjeti kao raseljena lica unutar Bosne i Hercegovine, pitanje njihove egzistencije njihovim zaposljavanjem ili, u odredjenim slucajevima, davanjem penzije postaje sve urgentnije. Jasno je da nedostatak mogucnosti za zaposljavanje predstavlja veliki izazov; diskriminacija u zaposljavanju na osnovu etnicke pripadnosti, politickih stavova ill pola produbljuje vec pomenuti otpor integraciji. Uprkos naporima organizacija za zastitu ljudskih prava, diskriminacija u vezi sa ponovnim sticanjem prava na penziju je i dalje predstavlja jednu od vecih prepreka mnogim gradjanima BiH. Ograniceni pocetni uspjesi u 1999., kao sto su konceptualizacija “Projekta za uslovljeno ulaganje” (Conditional Investment Project), razvoj “Pravicnih principa u zaposljavanju” (Fair Employment Principles) na osnovu medjunarodnih primjera i stavljanje sveobuhvatne odredbe o nediskriminaciji u nedavno usvojenom *Federalnom Zakonu o radu* pružaju mogucnosti za rijesavanje pitanja diskriminacije u zaposljavanju. Sadasnji naponi na spajanju penzionih fondova u Federaciji takodje daju razloga za nadu. Medjutim, imperativi u 2000. godini su jasni: moraju se odrediti prioriteti u zdruzenim naporima usmjerenim ka rijesavanju ovih pitanja, inace ograniceni uspjeh postignut po pitanju povratka nakon rata nece biti odrziv.

Konacno, jedno od sustinskih pitanja za povratnike i one koji su ostali u svojoj kuci tokom rata jeste fizicka i psiholoska sigurnost. Hapsenje ratnih zlocinaca optuzenih od strane Haskog tribunala i podrška procesu ekshumacija je od sustinske vaznosti ne samo za promovisanje integracije, vec i za pomirenje. Saradnja lokalnih organa vlasti sa Tribunalom je i dalje slaba, a u vezi sa ekshumacijama je po pravilu dobra. Izazov u 2000. ce biti da se pomogne kako bi se osigurao napredak u oba procesa.

Prioriteti za 2000. godinu stoga se moraju odnositi na ova sustinska pitanja: osigurati Bosancima mogucnost da povrate svoje domove; osigurati provodjenje temeljite reforme i poboljsanja obrazovnog sistema; osigurati bolje perspektive za odrzivu egzistenciju svim Bosancima; te osigurati unapredjenje fizicke i psihicke sigurnosti kroz bolju drzavnu i entitetsku suradnja sa Medjunarodnim tribunalom za ratne zlocine. Kao sto je konkretnije objasnjeno dolje u tekstu, u ovo se moraju ukljuciti i kontinuirani naponi na rjesavanju administrativnih i pravnih prepreka povratku, koje i dalje postoje, bez obzira na te napore. Takodje se moraju ukljuciti naponi da se osigura pristup osnovnoj zdravstvenoj zastiti i svakoj drugoj vrsti pomoci koja postoji, bez ikakve diskriminacije.

Prioritetni zadaci⁽¹⁾ :

1. Nastaviti sa naporima **da se osigura fizicka i psihicka sigurnost svih Bosanaca**, putem kontinuiranog angazmana na obuci i integraciji policije, neovisnoj istrazi o slucajevima kršenja

ljudskih prava od strane lokalne policije, pomno pracenje odabranih istraga koje provodi lokalna policija, te nastaviti sa pružanjem podrške ekshumacijama i suradnji sa Tribunalom. (UNMIBH, OHR, OHCHR)

2. Ciljane političke intervencije kako bi se osiguralo **provodjenje imovinskih zakona** u svrhu olaksavanja povratka raseljenih osoba. Kao dio ovoga, mora postojati mehanizam koji će davati preporuke za poduzimanje sankcija protiv zvaničnika koji obstruiraju provodjenje imovinskih zakona. (OHR, OSCE, UNHCR, UNMIBH)
3. **Otklanjanje administrativnih prepreka povratku**, putem: usvajanja i provodjenja državnih i entitetskih zakona o licnim kartama i prijavama boravka; političkih intervencija čiji je cilj omogućavanje jednakog pristupa javnim uslugama; te novi naponi da se omogući pristup i priznavanje javnih dokumenata. (OHR, OSCE, UNHCR, UNMIBH, SFOR)
4. **Otklanjanje pravnih prepreka povratku**, putem: amandmana na Zakon o javnom redu i miru; usvajanje i provodjenje državnih i entitetskih zakona o izbjeglicama i raseljenim osobama; te provodjenje zakona o državljanstvu u BiH i RS, te usvajanje i provodjenje istih u Federaciji. (OHR, OSCE, UNHCR, UNMIBH, CoE)
5. Pokretanje i, ukoliko je neophodno, nametanje procesa koji će voditi ka provodjenju zajedničkog **okvirnog nastavnog plana i programa** u cijeloj BiH, sa ciljem uvođenja novog nastavnog plana i programa za školsku godinu 2000./2001. Nastavak revizije i korekcije udžbenika, u sprezi sa stalnim interveniranjem, kako bi se osigurala etnička integracija ucionica i pristup djece izbjeglica obrazovnim kapacitetima. ² (OHR, OSCE, UNHCR, CoE)
6. Nastaviti sa naporima **na smanjenju diskriminacije po svakom osnovu do koje dolazi pri zaposljavanju**, i to putem promoviranja "Pravičnih principa zaposljavanja" i provodjenja "Projekta uvjetovanog ulaganja". Revizija Zakona o radu RS je od sustinske važnosti, kao i pracenje slučajeve diskriminacije u okviru procesa privatizacije. Potrebno je pojačati napore na ponovnom zaposljavanju osoba koje su bile u radnom odnosu prije sukoba. (OSCE, OHCHR, CoE)
7. Nastaviti sa naporima da se **penzionerima osigura ostvarivanje prava na osnovu penzionog osiguranja**, putem napora da se ustanovi odgovarajući pravni okvir (usklađivanje entitetskih zakona, usvajanje novog zakona u RS u skladu sa Ustavom BiH i standardima ljudskih prava, te usvajanje zakona na državnom nivou kojima će se urediti osnovna penziona prava te suradnja između tri fonda), putem napora na ujedinjenju penzionih fondova, i putem promatranja sporazuma koji treba da se zaključi između tri fonda. (OHR, UNHCR, OSCE, OHCHR)
8. Političke intervencije **kako bi se svim građanima omogućilo korištenje električne energije, vode, plina i telefona**, bez diskriminacije. Provodjenje odluke Visokog predstavnika od 30. jula u vezi sa ponovnim priključenjem telefona. (OHR, OSCE, UNHCR)
9. Zakonska revizija i intervencije **kako bi se osigurala nediskriminacija u politici i praksi u vezi sa pružanjem zdravstvene zaštite**, u sprezi sa međuentitetskom suradnjom u oblasti zdravstvene zaštite, te podrška stvaranju pristupačnog zdravstvenog osiguranja. Podrška lokalnim vlastima za izradu programa edukacije o HIV-u odnosno AIDS-u. (OHCHR, UNMIBH, CoE)
10. Ustanoviti mehanizam procjene uvjeta za povratak, kako bi se osigurao siguran i dostojanstven povratak raseljenih. (UNHCR)
11. Pracenje tretmana ugroženih grupa poput pripadnih manjinskih naroda i Roma, **kako bi se osiguralo da svi dijelovi društva mogu podjednako koristiti povoljnosti**. (OSCE, UNHCR, OHCHR)
12. Revizija zakona i pracenje provodjenja zakona, poput entitetskih zakona o amnestiji, kako bi se osigurala nediskriminacija pred zakonom i u praksi. (OHR, UNHCR, OSCE, UNMIBH, OHCHR, CoE)

2. Zakonski okvir i strukture: postivanje vladavine zakona

I pored znacajnih napora, nije postignuta nepristrasnost organa uprave, policije, i pravosudnog sistema. Njih i dalje ne karakterizira korektnost, nego proizvoljno ponasanje i nedostatak odgovornosti i transparentnosti. Pracenjem odabranih slucajeva iz sudnice otkriva se postojanje politickog uticaja, sudovi jos uvijek nisu neovisni ni nepristrasni; medjuentitetski kriminal poput nasilja protiv povratnika jos uvijek se ne goni korektno; paralelni sudovi jos uvijek postoje u Kantonu 7; a medjuentitetsku pravnu suradnju i dalje je tesko realizirati u najvećem dijelu zemlje. Evidentan je ozbiljan nedostatak sigurnosti u sudovima, a u velikom broju slucajeva odluke suda se ne izvrsavaju. Jos uvijek se ne moze reci da lokalna policija djeluje u skladu sa standardima ljudskih prava. U toku 1999. medjunarodna zajednica je poduzela brojne napore kako bi pomogla uspostavi vladavine prava u Bosni, ali jos uvijek ima dosta toga sto treba uciniti.

Promoviranje vladavine prava zahtijeva ne samo pružanje podrške postojećim strukturama, nego i razvoj institucija i kapaciteta. Takvi naponi su od sustinske vaznosti da bi se osigurala konacna primopredaja ovlasti izmedju medjunarodne zajednice i Bosanaca. U toku 1999. podržani su naponi na stvaranju neovisnog sudstva time sto je usvojen identicni eticki kodeks u Federaciji i u RS. Izradjeni su nacrti zakona koji ureduju izbor i razrjesenje sudija i trenutno se nalaze pred zakonodavnim tijelima. Nametnuti su zakoni ciji je cilj jacanje neovisnosti sudija i tuzilaca, no oni jos uvijek nisu provedeni. Napori na suzbijanju medjuentitetskog kriminala, poput nasilja usmjerenog protiv povratka, podržani su usvajanjem zakona kojim se jaca federalno tuziteljstvo u slucajevima koji spadaju u iskljucivu nadleznost Federacije, ukljucujuci i krivicna djela medjukantonalne prirode (kao sto je organizirani kriminal ukljucujuci trgovinu ljudima). Takodjer, amandmani na *Zakon o Vrhovnom sudu* u Federaciji predviđaju prvostepenu nadleznost za slucajeve koji spadaju u iskljucivu nadleznost Federacije. Medjutim, pokazalo se da provodjenje ova dva federalna zakona ide tesko. U 2000. godini, ove pocetne uspjehe treba prosiriti i dalje razviti, kako bi se osiguralo istinski nepristrasno i neovisno sudstvo.

Izrada zakona koji predviđaju formiranje centara za sudsku obuku u Federaciji i RS, koji bi osigurali konkretni mehanizam za razvoj konsistentne etike nepristrasnosti u okviru pravosudja, u završnoj je fazi. Realizacija ovih centara predstavlja izazov za 2000. Godinu. U vezi sa stvaranjem sistema pružanja pravne pomoci i pravnih savjeta, u toku 1999. doslo je do napretka u vezi sa koordinacijom u okviru medjunarodne zajednice, i dogovoreno je da je neophodan zakon koji ce regulirati pružanje pravne pomoci.

S obzirom na smanjenje finansiranja odredjenih agencija, u 2000. godini ce biti neophodno osigurati da se ne ugrozava ovaj temeljni mehanizam koji omogucava pristup pravdi.

U domenu policije, trenutno se radi na restrukturiranju i reformi policijskih snaga u oba entiteta. Napredak se postize sporo. Neodgovarajuci politicki utjecaji i dalje ometaju uspostavu profesionalne policije u skladu sa medjunarodno prihvacenim principima demokratskih policijskih snaga. Ucesce pripadnika manjinskog stanovnistva kako u policiji Federacije, tako i u policiji Republike Srpske je jos uvijek ograniceno, i oba entiteta su jos uvijek daleko od ispunjenja zahtjeva za minimalnu zastupljenost manjinskog stanovnistva. U Federaciji jos uvijek nije okoncan rad na restrukturiranju Ministarstva unutarnjih poslova Federacije BiH, i jos uvijek postoji otpor prema ukidanju paralelnih struktura unutar ministarstava unutarnjih poslova u mjesovitim kantonima. Potpun potencijal Policijskih akademija nije ispunjen ni u jednom entitetu.

Usvajanje bh. *Zakona o imigraciji i azilu* predstavlja bitan korak ka uspostavi vladavine zakona i postivanju medjunarodnih standarda zastite izbjeglica i postupanja sa strancima. Medjutim, potrebno je da drzavna i entitetske vlade nastave poduzimati odredjene mjere kako bi zakon bio i sproveden, a podzakonski akti i instrukcije izradjene na drzavnom i entitetskim nivou; kako bi zakonom previdjena tijela bila uspostavljena, kako bi obuka duznosnika bila obavljena, a relevantni dokumenti prevedeni.

Pitanje koje u znacajnoj mjeri odrazava napredak u Bosni na putu ka odgovornoj, nepristrasnoj provedbi pravde, jesu hapsenja ratnih zlocinaca na lokalnom nivou i krivicno gonjenje na nediskriminirajuci i nepristrasan nacin. Po ovom visoko osjetljivom pitanju postignut je donekle napredak u toku 1999. godine. Broj lokalnih hapsenja osumnjicenih ratnih zlocinaca suprotno Pravilima puta je u znatnoj mjeri smanjen. Ovim je znatno povecana sloboda kretanja i smanjen je broj proizvoljnih hapsenja. Medjutim, saradnja sa medjunarodnim sudom u Hagu je i dalje uglavnom slaba.

Stoga u 2000. godini prioriteti u ovoj oblasti moraju obuhvatiti: nastavak rada kako bi se osigurala neovisnost i nepristrasnost sudstva; dalji naponi u pravcu restrukturiranja policije prema Deklaraciji iz Luksemburga Vijeca za provedbu mira; nastavak monitoringa kako bi se osiguralo da se domaca hapsenja i sudjenja ratnim zlocincima provode bez diskriminacije.

Prioritetni zadaci:

1. **Kontinuirana izgradnja temelja kojima se promovira vladavina zakona**, putem: osiguranja usvajanja i provedbe *Zakona o sudskoj i tuzilackoj funkciji* u Federaciji i *Zakona o sudovima i sudskoj sluzbi* u RS-u; promoviranja entitetskih zakona o obuci u sudstvu i pružanje pomoci u procesu uspostave Centara za obuku u sudstvu u Federaciji i u RS-u; pružanja pomoci i promoviranja amandmana na RS Krivicni zakon i RS *Zakon o krivicnom postupku*; i usvajanja *Zakona o zastiti svjedoka/zakona o zastiti identiteta* RS-u. (OHR, UNMIBH-JSAP, OSCE, Vijece Evrope).
2. **Kontinuirana izgradnja institucija koje ce pomoci uspostavu vladavine zakona**, putem: provedbe izmijenjenog i dopunjenog *Zakona o Vrhovnom sudu i Zakona i tuziteljstvu u Federaciji*; pojacanje uloge tuzitelja u istraznom postupku i sudjenju, sto vazi za policiju i istrazne sudije uz pojacanje uloge branitelja u krivicnom postupku; daljnje revizije organizacije i rada prekrasnih sudova; provedbe *Zakona o sudskoj policiji* u Federaciji; usvajanja *Zakona o sudskoj policiji* u RS-u, kao i obuka u oba entiteta; nastavka napora u cilju ozivljavanja i prosirenja suspendirane Komisije o unapredjenju medjuentitetske pravne saradnje u pogledu mehanizama za provodjenje presuda u gradjanskim parnicama. (HR, UNMIBH/JJAP, OSCE, Vijece Evrope).
3. **Kontinuirana podrška nastojanjima u pravcu izgradnje kapaciteta u oblasti vladavine zakona**, putem: pomaganja u stvaranju odrzivih domacih struktura za pružanje pravnih savjeta kojima ce pristup biti omogucen; jacanja postojećeg programa za pravnu pomoc (Komisija za pravnu pomoc-Benefits Commission) putem njene uspostave kao domace pravne institucije, djelimicno putem izrade zakona o pravnoj pomoci, a djelimicno kroz osiguranje finansiranja sve dok se ne preda vladi; osiguranja dugorocnijeg odrzivog finansiranja sektora pravne pomoci (pravni savjeti i pravna pomoc) u cjelini kroz uspostavu fonda za pravnu pomoc; povecana domaca i postojeća medjunarodna pravna informiranost i materijal bi trebali biti dostupni sudijama, pripravnicima i opcoj javnosti; kontinuirani naponi u pogledu strategije vodjenja parnicnog postupka; i na kraju, javnost u odnosu na tekuće reforme i njihova prava prema zakonu. (UNHCR, Vijece Evrope, OHR, OHCHR).
4. **Kontinuirani naponi u cilju restrukturiranja policijskih snaga u oba entiteta**. Naponi ce se nastaviti u pogledu restrukturiranja i reforme lokalne policije u skladu sa demokratskim principima policije i medjunarodnim standardima ljudskih prava. Konkretno, naponi ce se pojacati u pogledu registracije policije, uposljavanja pripadnika manjinskog stanovnistva, objedinjenja paralelnih policijskih struktura i uspostave zajednickih institucija, kao sto je drzavna granicna sluzba. Registracija cjelokupnog policijskog osoblja od strane IPTF-a i ukidanje privremenih ovlastenja za izvršenje policijskih ovlasti policajcima koji ne ispunjavaju ni minimalne standarde ce se i dalje primjenjivati kao strategija. (UNMIBH, OHR, Vijece Evrope).
5. **Kontinuirano nadgledanje** odabranih slucajeva i opceg ponasanja lokalnih organa vlasti i lokalne policije, kako bi se procijenio uspjeh gore navedenih napora. Konkretno: nadgledanje sudskih i drugih organa koji ne izvrsavaju svoje obaveze u cilju njihove moguće smjene ili krivicnog gonjenja; nastavak pracenja sudjenja, ukljucujuci i sudjenja za ratne zlocine pred domacim sudovima, kako bi se osiguralo poštivanje medjunarodnih standarda ljudskih prava; nastavak pracenja postivanja Pravila puta. (OHR, OSCE, UNHCR putem Centara za pravnu pomoc, UNMIBH).
6. **Kontinuirano pracenje sudjenja**, osobito onih sa medjuetnickom dimenzijom i sudjenja za domace ratne zlocine, kako bi se osiguralo postivanje medjunarodnih standarda i da bi se pravda propisno provodila. (OSCE, OHR).

7. Kontinuirana **revizija zakona**, kako bi se osiguralo postivanje Evropske konvencije o ljudskim pravima.
8. Puna **provedba bh. Zakona o imigraciji i azilu**, osobito u pogledu: izrade podzakonskih akata i instrukcija na drzavnom i entitetskom nivou, gdje ce se detaljno regulirati provedba Zakona; uspostava zakonom predvidjenih organa; prijenos evidencije o odlukama nadležnih vladinih institucija u vezi sa ulaskom, kretanjem i boravkom stranih drzavljana, kao i davanje azila, na Ministarstvo civilnih poslova i komunikacija; obuku drzavnih i entitetskih duznosnika o medjunarodnom pravu izbjeglica i azilu; prijevod i distribucija relevantnih dokumenata/prirucnika/modula za obuku koji tretiraju izbjeglicka pitanja. (*OHR, UNHCR, OHCHR, UNMIBH*).

3. Izgradnja održivog domaćih kapaciteta za zaštitu ljudskih prava

Uspješna implementacija mira u Bosni i Hercegovini mora znaciti i djelimicno uspješnu izgradnju domaćih kapaciteta za zaštitu ljudskih prava. Ovo ukljucuje realizaciju zaštite ljudskih prava putem institucije ombudsmena i Doma za ljudska prava, i to na nacin koji ce ponuditi iskrene, vjerodostojne, domace lijekove u slucajevima gdje se javljaju kršenja ljudskih prava. To ukljucuje razvoj aktivnog gradjanskog drustva, opremljenog, preko nevladinih organizacija i medija, koje ce djelovati na preventivan nacin i pratiti da ne dodje do narušavanja ljudskih prava, i kao izvor informacija i promoviranja, tamo gdje je doslo do kršenja prava. Na kraju, takav domaci kapacitet za zaštitu ljudskih prava ukljucuje i razvoj pravne profesije koja ce voditi racuna o ljudskim pravima i javnosti koja je svjesna garancija ljudskih prava kojima je zasticena, te koja ce biti u mogucnosti da iskoristi te zaštite na konkretan nacin.

Dosta toga treba ostvariti putem zaštite koju nude institucije ombudsmena i Dom za ljudska prava.

Dok je uocen odredjeni napredak tokom 1999. godine, lokalne vlasti i u Federaciji i u RS nisu postupile u skladu sa mnogim izvjestajima i odlukama, posebno u smislu imovinskih slucajeva. Sveukupno, nivo postupanja prema odlukama ovih tijela nije dovoljan da ponudi istinske, kredibilne pravne lijekove za kršenja ljudskih prava. Ne postoji opci nivo prihvatanja obaveza strana da osiguraju ljudska prava, ukljucujuci sprijecavanje buducih kršenja.

Na kraju 1999. godine je jos uvijek nerijeseno adekvatno finansiranje institucija koje se bave ljudskim pravima od strane drzave, kako je to trazeno u skladu sa Daytonskim sporazumom; uspostavljanje institucije Ombudsmena RS; implementacija odluka CRPC, u skladu sa Daytonom i novim zakonima posebno zahtijevajuci njihovu implementaciju; objavljivanje odluka Doma za ljudska prava u Sluzbenim listovima; i adekvatna suradnja vlasti na svim nivoima sa zastupnicima RS, Federacije i Drzave. Naporima medjunarodne zajednice u 2000. godini se moraju pokusati rijesiti ova jos uvijek nerijesena pitanja.

Tokom 1999. godine su nastavljeni naponi da se razviju kapaciteti gradjanskog drustva, preko NGO, kako bi se pozabavilo pitanjima ljudskih prava i osigurala održivost aktivnosti u zaštiti ljudskih prava koje trenutno sprovode medjunarodne organizacije ukljucujuci nadgledanje kršenja ljudskih prava, kao i nadgledanje odgovora od strane vlasti i nadgledanje sudskih procesa. Neophodno je, pak, poduzeti vazan zakonodavni rad da se osigura da su ove NGO (kao i mnoge druge aktivne po ovom pitanju) sposobne da rade efikasno. Naime, sada se moraju donijeti *Zakoni o udruženjima i fondacijama* na nivou citave drzave i entiteta u svrhu osiguravanja pravnog okruženja koje doprinosi radu bosanskih NGO.

Osudjene su namjere naprednih medija u Bosni i Hercegovini da pruzе kritične, objektivne informacije kao sto je to na najdramaticniji nacin dokazano pokusajem atentata na jednog banjaluckog novinara u 1999. godini. Prema izvjestajima ombudsmenima Federacije i Helsinskom komitetu, brojni novinari koji su se suprostavili stavovima politickih stranaka i preduzeli rizik neophodan za kriticko izvjestavanje su se suocili sa optuzbama za klevetu i uvredu. U 1999. godini su preduzeti preliminarni naponi, ukljucujuci uspostavljanje zakonodavne savjetodavne grupe o zakonima za medije, odluku Visokog predstavnika da ukine zatvorsku kaznu kao mogucu krivicnu kaznu za klevetu i uvredu, imenovanje posebnog asistenta ombudsmena Federacije koji se fokusira na pitanja medija. Ovi naponi moraju biti pojacani u 2000. godini uspostavljanjem novog zakonodavnog okvira i konkretnim mjerama za zaštitu novinara. Bez ovoga, bit ce usutkani izvori informacija od sustinskog znacaja, kao i zalaganje za zaštitu

ljudskih prava.

Napori da se poboljša način na koji građani shvataju svoja ljudska prava, uključujući uvrštavanje obrazovanja o ljudskim pravima u univerzitetske i školske nastavne planove i programe, nisu postigli željenu vidljivost. Napori u tom smislu se moraju nastaviti tokom 2000. godine, posebno u smislu povećanja pristupa materijalima koji se odnose na ljudska prava i stalnim obrazovanjem pravnika u vezi sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima.

Ovi mehanizmi će konačno predstavljati osnovu za zaštitu ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, pored prisustva međunarodne zajednice. U 2000. godini, posebno u kontekstu smanjenih sredstava, napori se moraju preusmjeriti kako bi se osiguralo da ova orudja za zaštitu ljudskih prava ojačaju do najvećeg mogućeg stepena. Prioritetni zadaci u tom smislu su slijedeći:

Prioritetni zadaci:

1. Na osnovu koncepta lokalne odgovornosti za zaštitu ljudskih prava, međunarodna zajednica će raditi na visem nivou kako bi osigurala trenutnu i punu implementaciju odluka Doma za ljudska prava, izvjestaja Ombudsmena za BiH kao i izvjestaja federalnih Ombudsmena od strane odgovornih lokalnih vlasti. Jednako, međunarodna zajednica mora izvršiti politički pritisak neophodan da se osigura sprovođenje odluka CRPC-a. (*OHR, OSCE, UNMIBH, Vijeće Evrope/ u daljem tekstu CoE*)
2. Osigurati jačanje institucija ljudskih prava, putem **ohrabrivanja adekvatnog državnog finansiranja institucija**, upotpunjenog međunarodnim finansiranjem po potrebi. (*OHR, OSCE, UNHCR, CoE*)
3. **Reforma mehanizama za zaštitu ljudskih prava** na osnovu misljenja Venecijanske komisije o budućnosti mehanizama ljudskih prava u BiH koja bi se trebala dovršiti prije isteka petogodišnjeg tranzicionog perioda u Aneksu 6 Daytonu.
4. Promovirati saradnju između zastupnika i lokalnih vlasti i ohrabriti vlasti da osiguraju adekvatno finansiranje, posebno prema RS zastupniku. Nadalje, međunarodna zajednica mora promovirati stalnu saradnju između zastupnika i institucija koje se bave ljudskim pravima, uključujući trenutni i puni odgovor od strane vlasti na svim nivoima radi informacija i dokumenata. (*OHR, OSCE, CoE*)
5. Promovirati usvajanje zakona na nivou države RS i Federacije koji se tiču odgovarajućih institucija ombudsmena u prvoj polovini 2000 godine. (*OHR, OSCE, CoE*)
6. **Osigurati usvajanje Zakona o udruženjima i fondacijama** na državnom i entiteskom nivou kako bi se osiguralo da postoji potrebiti pravni okvir za NGO širom zemlje. (*OSCE, OHR, OHCHR, UNHCR, CoE*)
7. **Promovirati saradnju između agencija koje rade na unaprijedjivanju sposobnosti NGO-a** i ostalih pripadnika građanskog društva da budu aktivni na području ljudskih prava preko uspostavljanja Koordinacije grupe Upravnog odbora organizacija koje se bave ljudskim pravima za NGO-e i građansko društvo. (*OSCE, OHR, OHCHR, UNHCR, CoE*)
8. **Povećati proizvodnju sredstava i materijala za zaštitu ljudskih prava i javnu informiranost**, poput prevoda već postojećih publikacija ili novih publikacija napisanih za javnost u BiH. (*CoE, OHCHR, UNHCR, UNMIBH*)
9. **Nastaviti obuku o Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima** posebno za pravnike koji pružaju pravnu pomoć, kao i za druge u pravnoj zajednici. Takva obuka mora biti progresivno povezana za centrima za obuku sudstva. (*CoE, UNHCR, OHCHR*)
10. Izrada nacrtu, usvajanje i implementacija **zakona o kleveti i sloboda informiranja**; upotpunjena razradjivanjem konkretnih prijedloga za zaštitu novinara (*OHR, OSCE, CoE*)

Zaključak

2000. godina se mora iskoristiti da se obnovi, usmjeri i konsolidira rad na zaštiti ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Kako najvažniji izvori sredstava pokazuju znake smanjenja i međunarodna pažnja je

okrenuta drugim poslijeratnim zemljama, međunarodna zajednica se u 2000. godini mora baviti ključnim pitanjima, pitanjima koja će osjetno poboljšati živote bosanskih građana i konačno dovesti do prestanka međunarodnog angazmana.

Sustinska pitanja koja zahtijevaju paznju su: osiguravanje održive budućnosti, preko rješavanja konkretnih pitanja uzdržavanja, imovine, obrazovanja, penzija, je od osnovne važnosti za promoviranje reintegracije i pomirenja i mora predstavljati ključni prioritet. Samo rješavanjem ovih pitanja, uz osiguravanje sredine u kojoj neće biti diskriminacije, međunarodna zajednica se može nadati da će iza sebe ostaviti održiv mir. Moraju biti osnaženi i konsolidovani napor da se uspostavi i ojača vladavina prava što bi Bosancima dalo povjerenje u njihovo sudstvo i policiju. Moraju se pronaći orudja koja će osigurati odgovornost Bosanaca za mehanizme zaštite ljudskih prava preko institucija koje se bave ljudskim pravima, razvitka NGO-a i unaprijedjivanja nezavisnih i dinamičnih medija.

Vise no ikad, međunarodna zajednica se mora definitivno suprostaviti opstruktivnim snagama koje su četiri godine spriječavale punu implementaciju mira i zaštitu ljudskih prava. Onima koji traže odlaganje ovih napora prema BiH u vezi sa zaštitom ljudskih prava ne smije se dopustiti dalje ometanje procesa izgradnja mira.

Mnogo toga mora biti postignuto tokom 2000. godine. Ljudska i finansijska sredstva koja su trenutno dostupna za rješavanje gorenavedenih prioriteta u vezi sa ljudskim pravima se moraju koristiti usmjereno, strateški i zajednički. Nastavak saradnje sa organizacijama koje se bave ljudskim pravima će biti od osnovne važnosti za postizanje ovog cilja.

1. Prioritetni zadaci nisu navedeni po redu važnosti.
2. SFOR je izrazio svoju spremnost da pomogne u osiguravanju fizičkog pristupa školama, u slučajevima gdje je to neophodno.

OHR Human Rights/Rule of Law Department